

УДК 338.4:658.589
JEL O330, O380, L500

НАУМОВ О.Б.
д-р екон. наук, проф.
Херсонський національний технічний університет
Бериславське шосе, 24. м. Херсон, Україна, 73008
E-mail: abnaumov75gmail.com

НАУМОВА Л.М.
д-р екон. наук, проф.
Херсонський національний технічний університет
Бериславське шосе, 24. м. Херсон, Україна, 73008
E-mail: lnnaumova1946@gmail.com

СТРАТЕГІЧНІ ІМПЕРАТИВИ ІНСТИТУЦІЙНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Статтю присвячено обґрунтуванню стратегічних напрямків й формуванню механізмів інституційного регулювання і підтримки розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств. Теоретично обґрунтовано напрями удосконалення організаційно-економічного механізму інноваційної діяльності у промисловості. Запропоновано систему заходів із формування й реалізації програм інноваційного розвитку промислових підприємств.

Ключові слова: інституційне регулювання, інновації, промисловість, економічний розвиток

NAUMOV O.B.,
Dr.Sc. (Economics), Prof.
Kherson National Technical University
Beryslavskoe shosse, 24. Kherson, Ukraine, 73008
E-mail: abnaumov75gmail.com

NAUMOVA L.M.
Dr.Sc. (Economics), Prof.
Kherson National Technical University
Beryslavskoe shosse, 24. Kherson, Ukraine, 73008
E-mail: lnnaumova1946@gmail.com

STRATEGIC IMPERATIVE OF INSTITUTIONAL REGULATION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL PRODUCTION

The article is devoted to substantiation of strategic directions and formation mechanisms of institutional regulation and support the innovation development of industry enterprises. The purpose of the article is to create a mechanism for the development of innovation activities of industrial enterprises. Theoretically grounded directions of improvement of organizational and economic mechanism of innovation in the industry. Proposed the system of measures the formation and implementation of the program of innovative development of industry. Stages of actions to enhance the innovation activity of an industrial enterprise are as follows: assessment of the preconditions for making a decision on the strategy of innovation development; Causal analysis of economic activity of enterprises, identification of sources of innovative development; Making a decision on the possibility and feasibility of implementing innovative projects (assessment of external and internal conditions); Definition of purpose, mission, objects of innovative development; Development of the program of innovation and investment development of industrial enterprises; Implementation, coordination and control of the strategy of innovation development. The main criteria for selecting innovative projects should be: novelty and perspective of solutions; compliance with the priorities of the industrial development program; readiness of the project and the production structure for novelty; market criteria that characterize the project's compliance with market needs, product readiness and consumers at the time of project implementation; production criteria characterizing the technical condition and level of personnel training, quality and quantity of necessary raw materials, materials and energy carriers; financial criteria reflecting the size of the investment, expected cash flow, financial risk; specific criteria specific to the particular applicant (applicant) for innovation. The value of each criterion is determined by the specifics of the applicant's production activities and the state of the economy of the country.

Keywords: institutional regulation, innovation, industry, economic development

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

В умовах поширення п'ятого й зародження шостого технологічного укладу виникає нагальна потреба переведення промислового виробництва на інноваційний шлях розвитку, що сьогодні вимагає застосування нових підходів і принципів здійснення інноваційних перетворень у виробництві. Як показує практика, проблема інноваційного розвитку дуже специфічна і механічний перенос досвіду впровадження інновацій і механізмів їх управління у виробництво іншої галузі може привести до негативних наслідків.

Вихідне місце у інноваційній діяльності займають питання інтенсифікації науково-технічної діяльності і швидкого, а отже, різкого підвищення ефективності промислового потенціалу.

Інноваційна діяльність є реальним процесом революційних перетворень, який забезпечує якісний стрибок у науково-технічному і економічному розвитку виробничої системи промисловості. Тільки цілеспрямоване вкладення коштів у інноваційні проекти дозволить українським підприємствам вижити в умовах жорсткої конкуренції і забезпечити науково-технічну базу для подальшого розвитку виробництва.

Сьогодні для промислових підприємств досі не сформовано сприятливого інвестиційного клімату і тому основним завданням економічної науки є виявлення й обґрунтування стратегічних напрямків й шляхів мотивації інноваційних інвестицій у розвиток галузі. Гостро постає питання мотивації розвитку і стимулювання прогресивних зрушень у промисловості, що сьогодні потребує не просто структурних змін, а вирішення проблем відставання у розвитку шляхом впровадження інновацій. Інновації, як форма інвестицій має стати рушійною силою відродження і розвитку промислового виробництва.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Проблема формування стратегії інноваційної діяльності підприємств і організацій різних галузей присвячені численні праці науковців [1-10]. Питання стратегічного планування і управління розвитком інноваційної діяльності є достатньо глибоко опрацьованими. Автори одностайно стверджують, що впровадження інновацій стимулює якісні перетворення у виробництві, які в свою чергу є поштовхом до наступних змін у напрямку досягнення досконалості. Значна увага приділяється проблемам управління інноваційними процесами на рівні економіки країни і окремих галузей [4, 6, 9], на рівні економіки регіонів [3]. Багато наукових робіт присвячено виявленню шляхів мотивації інноваційної діяльності у промисловій сфері. [6, 10] В цілому всі дослідження зводяться до приблизно одного напрямку дій: створенню спрямованої державної інноваційної політики; необхідності фінансової стабілізації промислового виробництва.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Втім, залишаються невіршеними деякі важливі частини загальної проблеми інноваційного розвитку промислового виробництва в нашій державі. Більшість робіт дослідників присвячені проблемам розвитку інноваційної діяльності у великих економічних системах (економіка держави, галузь, регіон). На нашу думку, слід приділяти більшої уваги дослідженню напрямків розвитку інноваційної діяльності і формування механізмів управління на рівні конкретних підприємств, з урахуванням їх особливостей.

Формулювання цілей дослідження. Ціллю статті є формування механізму розвитку інноваційної діяльності промислових підприємств.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Мистецтво інноваційної політики, яким має володіти кожне підприємство, полягає у тому, щоб використовуючи сучасні методи і способи здійснювати процес прискореної реалізації необхідних для системи прогресивних нововведень. Цей підхід до інноваційного розвитку можна представити як систему проектів, які цілеспрямовано здійснюють політику сталого прогресивного розвитку в напрямку науково-технічної, управлінської, фінансово-економічної і соціально-політичної досконалості.

З урахуванням специфіки промислового виробництва основними принципами інноваційної діяльності підприємств галузі повинні бути:

- якісна професійна підготовка працівників до впровадження інноваційних розробок і створення сприятливого інноваційного клімату;
- науково-технічна закінченість розробки інноваційних ідей і детальне опрацювання організаційно-економічного механізму реалізації проектів;
- прогресивні нормативи використання всіх видів сировини і матеріалів, паливно-енергетичних та інших ресурсів;
- нова система планових і оціночних показників роботи, що реально демонструють технічний рівень і якість впровадження інновацій;
- адаптована система обліку і контролю виконання обсягів і термінів роботи за інноваційним проектом.

Ці принципи повинні бути розповсюджені на всіх ланках виробництва. Необхідність

удосконалення організаційно-економічного механізму системних інноваційних перетворень пояснюється тим, що у процесі розвитку підприємства його цілі можуть суттєво змінюватися у зв'язку зі зміною сценаріїв діяльності. Окрім того, ці механізми створюють умови керованого постійного реактивного характеру, що збільшують швидкість до моменту досягнення цілі.

На нашу думку впровадження нововведень може забезпечити отримання високих прибутків, збільшення обсягів і рівня якості виробів. Зростаючий характер обсягів і доходів потребує розробки нового механізму формування прибутку і раціонального використання ресурсів, який забезпечує постійний нагляд за найважливішими поточними результатами діяльності промислового підприємства та реалізації інноваційних проектів в умовах змінної кон'юнктури ринку. Впровадження такої моделі підвищує організаційну готовність і здатність підприємства здійснювати інноваційний процес.

Інноваційна діяльність належить до складних і чутливих процесів, який у непередбачуваних умовах економіки потребує регулювання – управління – моніторингу [1, 5]. Використання системного підходу до управління дозволить підприємствам своєчасно і достовірно оцінювати несприятливі ситуації, що виникають, і діяти комплексно з урахуванням внутрішніх і зовнішніх факторів. Інноваційна діяльність є реальним процесом революційних перетворень, який забезпечує якісний стрибок у науково-технічному і економічному розвитку системи. тому підприємство повинне розробити декілька сценаріїв розвитку, які будуть виражені у вигляді спряжених інноваційних проектів.

За таких умов необхідна єдина національна програма розвитку інноваційної діяльності у промисловому, та сполучених з ним, секторах економіки, що охоплює всі рівні виробничої й управлінської систем промисловості. Програмні заходи макро-, мезо- та мікрорівня повинні бути взаємоузгоджені та враховувати інтереси держави, населення, органів влади, власників бізнесу й працівників, а також забезпечувати безпеку природного середовища.

Цілеспрямовані дії у напрямку активізації інноваційної діяльності промислових підприємства слід здійснювати поетапно:

I. Оцінка передумов прийняття рішення щодо стратегії інноваційного розвитку:

- зменшення видобутку й виробництва вітчизняної сировини для галузей промисловості та майже повне руйнування економічних засад функціонування технологічно зв'язаних ланцюгів сировинних й переробних виробництв, і як наслідок, суттєве зменшення обсягів виробництва і реалізації промислової продукції;

- наявність великого виробничого потенціалу галузі, що сьогодні задіяний на 10-15 % наявних потужностей;

- об'єктивна необхідність для вітчизняної економіки повернення сегментів ринку сировини і готової промислової продукції, які сьогодні майже повністю захоплені імпортною продукцією;

- суттєве зниження ліквідності виробництв всього технологічного ланцюга від виробництва сировини до готової продукції;

- втрата великої кількості робочих місць, що найбільш актуально для найбільш трудомістких виробництв (таких як, наприклад, легка промисловість).

II. Причинно-наслідковий аналіз господарської діяльності підприємств, виявлення джерел інноваційного розвитку:

- оцінка господарської діяльності сировинних і переробних підприємств та каналів збуту готових виробів;

- аналіз позитивних і негативних чинників, що визначають стан виробництв і впливають на ефективність;

- визначення інвестиційної привабливості окремих виробництв і всієї структури виробництва;

- проектний аналіз інноваційних пропозицій підприємств й організацій.

III. Прийняття рішення щодо можливості та доцільності реалізації інноваційних проектів:

а) Оцінка зовнішніх передумов:

- рівень сприяння інноваційній діяльності з боку держави (юридична та методична підтримка, інформаційне забезпечення, організаційна допомога, фінансова підтримка);

- макроекономічний прогноз інноваційного розвитку економіки.

б) Оцінка внутрішніх можливостей:

- виробничих;

- фінансових;

- науково-технічних (можливість створення досвідних підрозділів дослідницького характеру);

- кадрових.

IV. Визначення мети, місії, об'єктів інноваційного розвитку.

Формулювання місії відповідає наступним визначенням:

1. Інноваційна діяльність, як основа розвитку підприємств промисловості. Вирішення низки взаємопов'язаних завдань по партнерству наукових установ й промислових підприємств й організацій у вирішенні завдань інноваційного розвитку, підвищення якості виробничого потенціалу і його повне завантаження за рахунок об'єднаних зусиль науки, бізнесу, влади і суспільства.

2. Темпи інноваційного процесу повинні бути не максимально можливі, а оптимальні, тобто достатні для успішного вирішення завдань інноваційного розвитку промисловості на основі формування концептуальних переваг.

3. Активізація інвестиційного аспекту інноваційної діяльності у забезпеченні стратегічного розвитку. Вона передбачає ріст вкладень у розробку й виробництво процес них та продуктових інновацій.

Об'єкти інноваційного співробітництва визначаються єдністю інтересів, технологічного й інноваційного циклів, економічним призначенням кінцевого продукту. Взаємопов'язаність інноваційних і фінансових аспектів повинна визначатися, у першу чергу, регіональним розташуванням підприємств, їх виробничою потужністю і наявністю у розпорядженні допоміжних виробництв і виробництв, що забезпечують технологію, наукових установ, систем інформаційної підтримки і кадрового забезпечення.

V. Розробка програми інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств промисловості.

- Правові заходи – створення необхідної юридичної документації та контрактних основ інноваційної діяльності, формування принципів управління інноваційним процесом та кодексу етики ділових відносин між учасниками інноваційного проекту;

- Організаційні заходи полягають у організації процесу реалізації стратегічної програми інноваційного розвитку, визначенні детального плану-графіку виконання робіт і термінів;

- Фінансово-економічні заходи – оцінка ефективності інноваційних проектів й сумарної ефективності інноваційно-інвестиційної програми, визначення необхідних витрат та джерел ресурсів, визначення показників ефективності залучення ресурсів.

- Виробничо-технічні заходи – створення підпрограми технічного розвитку технологічного ланцюга й оновлення асортименту продукції на інноваційних засадах;

- Соціальні заходи – визначаються зростанням соціальної відповідальності бізнесу.

VI. Реалізація, координація і контроль стратегії інноваційного розвитку.

Завершальною стадією процесу формування програми інноваційного розвитку є впровадження у господарську систему, створення багаторівневої системи управління інноваційною діяльністю і оцінка ефективності реалізації програми.

У зв'язку з розподілом праці у процесах досліджень, розробок і паралельно-послідовним циклом здійснення програми необхідна поетапна оцінка закінченості і використання результатів програми на всіх стадіях інноваційного процесу. Тому, слід розглядати всі рівні реалізації розвитку:

1. Розповсюдження концепції стратегічної програми інноваційного розвитку промислового виробництва в усіх виробничих одиницях і в організаційних структурах. Формування позитивної суспільної думки щодо інноваційної діяльності.

2. Оцінка колективної думки на всіх ділянках виробництва.

3. Корегування програмних настанов за всіма правовими, організаційними, виробничими і соціальними аспектами.

4. Узгодження темпів і умов інноваційного розвитку з позначенням вузьких місць і рекомендаціями щодо врегулювання можливих несприятливих подій при наявності кількісних параметрів ризику.

5. Розробка принципів успішної реалізації програми:

- обов'язковість планового впровадження інноваційних розробок по всіх стадіях виробничого циклу;

- узгодженість інноваційного процесу за потужностями, ресурсами, термінами і результатами;

- економічна зацікавленість і відповідальність організацій та виробництв, що беруть участь у розробці й реалізації інноваційних проектів, чітке дотримання договірних обов'язків;

- забезпечення активного розповсюдження науково-технічних розробок для досягнення високої ефективності у системі промислового виробництва, розподілу і споживанні інноваційної продукції;

- систематизація маркетингових досліджень для визначення можливостей, масштабів і умов інноваційної діяльності вже на стадіях розробки програми інноваційного розвитку;

- вибір організаційних форм роботи, які у найбільшому ступені відповідають завданням, що

вирішуються у конкретний момент, і кадрове забезпечення всіх процесів.

Основною проблемою інноваційного розвитку промислового виробництва є правильний вибір інноваційних проектів і визначення строків вкладення і повернення коштів (або реінвестування).

Слід встановити основні критерії відбору, з переліку можливих, які можуть формулюватися наступним чином:

- новизна і перспективність рішень, наслідком яких обов'язково є висока доходність і якість;
- відповідність пріоритетам програми розвитку промисловості;
- готовність проекту і виробничої структури до новизни (ступінь опрацювання проекту, професіоналізм управлінських кадрів, наявність необхідної документації за проектом та інше);
- ринкові критерії, що характеризують відповідність проекту потребам ринку, готовність продукту та споживачів на момент впровадження проекту;
- виробничі критерії, що характеризують технічний стан та рівень підготовки персоналу, якість і кількість необхідних сировини, матеріалів і енергетичних носіїв;
- фінансові критерії, що відображають розміри інвестицій, очікуваний рух грошових коштів, фінансовий ризик;
- специфічні критерії, характерні для конкретного заявника (претендента) на отримання інноваційних коштів.

Значення кожного критерію пов'язано з специфікою виробничої діяльності заявника та стану ринкових відносин у економіці країни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Реалізацією програми інноваційного розвитку промислового виробництва у національному господарстві слід вважати процес, що охоплює комплекс заходів, спрямований на заміну неефективного виробництва, більш ефективною синергічною системою інноваційного виробництва, яка використовує ефект "2+2=5". Успішна реалізація програми з встановленими «віхами», які треба досягти і принципами дій, залежить від забезпечення у задані терміни чіткою організацією, координацією і контролем роботи. Різке ускладнення всіх процесів функціонування виробництв в умовах інноваційного процесу, через участь великої кількості зацікавлених сторін, потребує пошуку і створення нових організаційних форм управління, які дозволяють ліквідувати розрізненість стадій інноваційного процесу.

Подальші дослідження слід спрямовувати на розробку інтегрованих міжгалузевих стратегій інноваційного розвитку, що враховували б інтереси виробників сировини та промислових підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанов, В.С. Инновационный менеджмент / В.С. Балабанов, М.Н. Дудин. - М.: Элит, 2014. - 282 с.
2. Гаман Н. Государственная поддержка финансирования инноваций / Н.Гаман // Экономика Украины. – 2004. - №8. – С.44-49.
3. Гришин И. Развитие региональной инновационной деятельности / Гришин И., Колот И. // Экономика Украины. – 1996. - №3. – С.58-64.
4. Гришова І.Ю. Проблеми формування інноваційної системи України / Гришова І.Ю., Гнатська Т. М. //Інноваційна економіка. – 2012. – №. 12. – С. 54-62.
5. Гришова І.Ю. Державна підтримка регіональних програм інноваційного розвитку / Гришова І.Ю., Замлинський В. А., Кужель В. В. //Економіка: реалії часу. – 2013. – №. 2. – С. 201-206.
6. Зятковська Л.І. Інноваційні технології – важливий фактор промислового виробництва / Л.І. Зятковська // Фінанси України. – 2001. - №11. – С.62-65.
7. Лысюк В.М. Регулирование экономики переходного периода / Лысюк В.М., Исаченко Д.А., Захаренко В.И. – Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2000. – 264 с.
8. Матюшенко И. Проблемы инновационного развития Украины на современном этапе / Матюшенко И., Федоренко Е. // Экономика, финансы, право. – 2002. - №3. – С.11-12.
9. Рубан В. Инновационная модель стратегического развития Украины: методология и опыт / Рубан В., Чубукова О., Некрасов В. // Экономика Украины. – 2003. - №.6. – С.14-19.
10. Шарко М.В. Инициирование инновационных процессов развития промышленности Украины / М.В. Шарко // Актуальные проблемы экономики. – 2003. - № 10(28). – С.149-157.

REFERENCES

1. Balabanov, V.S. (2014). Innovatsionnyiy menedzhment [Innovative management]. Moscow: Elit [in Russian].

2. Gaman, N. (2004). Gosudarstvennaya podderzhka finansirovaniya innovatsiy [State support for financing innovation]. *Ekonomika Ukrainyi*, 8, 44-49. [in Russian].
3. Grishin, I. (1996). Razvitie regionalnoy innovatsionnoy deyatel'nosti [The development of regional innovation activity]. *Ekonomika Ukrainyi*, 3, 58-64. [in Russian].
4. Grishova, I.Yu. & Gnateva, T. M. (2012). Problemi formuvannya innovatsiynoyi sistemi Ukrayini [Problems of formulating the innovation system of Ukraine]. *Innovatsiyna ekonomika*, 12, 54-62. [in Ukrainian].
5. Grishova, I.Yu., Zamlinskiy, V.A. & Kuzhel, V.V. (2013). Derzhavna pidtrimka regionalnih program Innovatsiynogo rozvitku [State support of regional innovation development programs]. *Ekonomika: realiyi chasu*, 2, 201-206. [in Ukrainian].
6. Zyatkovska, L.I. (2001). Innovatssyns tehnologsyi – vazhliivy faktor promislivogo virobnitstva [Innovative technology - an important factor in industrial production]. *Finansi Ukrayini*, 11, 62-65. [in Ukrainian].
7. Lyisyuk, V.M., Isachenko, D.A. & Zaharenko, V.I. (2000). *Regulirovanie ekonomiki perehodnogo perioda [Regulation of the economy of the transition period]*. Odessa: IPREEI NAN Ukrainyi. [in Russian].
8. Matyushenko, I. & Fedorenko, E. (2002). Problemy innovatsionnogo rozvitiya Ukrainyi na sovremennom etape [Problems of innovative development of Ukraine at the present stage]. *Ekonomika, finansyi, pravo*, 3, 11-12. [in Russian].
9. Ruban V., Chubukova, O. & Nekrasov, V. (2003). Innovatsionnaya model strategicheskogo rozvitiya Ukrainyi: metodologiya i opyt [Innovative model of strategic development of Ukraine: methodology and experience]. *Ekonomika Ukrainyi*, 6, 14-19. [in Russian].
10. Sharko, M.V. (2003). Initsiurovanie innovatsionnyih protsessov rozvitiya promyshlennosti Ukrainyi [Initiation of innovative processes of industrial development in Ukraine]. *Aktualnyie problemy ekonomiki*, 10(28), 149-157. in Russian].